Ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties

Fysieke agenda Bonaire

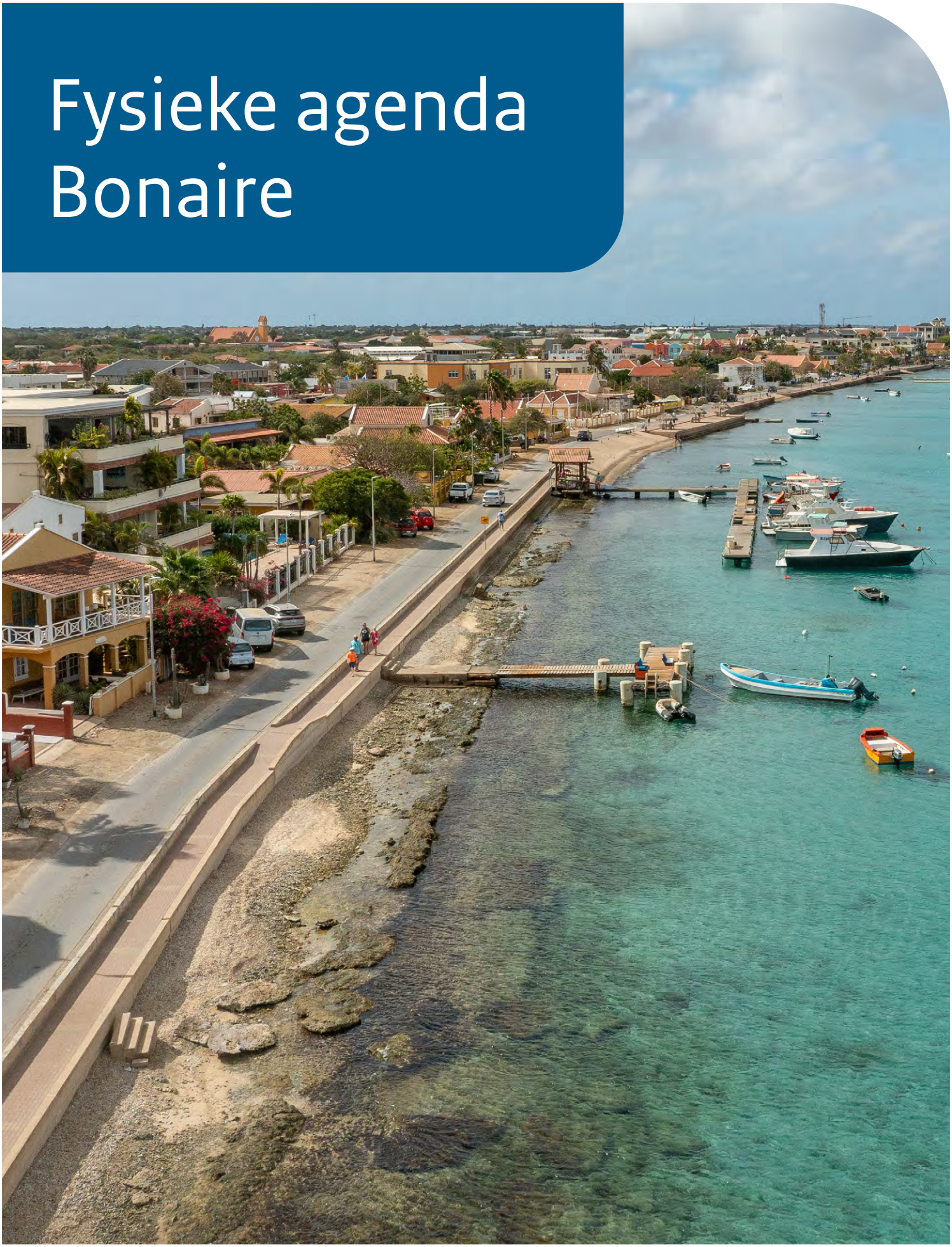

Inhoud

1. Inleiding 3

2. Samenwerking en governance 4

3. Indeling fysieke agenda 5

Bijlage 1 Overzicht opgaven 6

Bijlage 2 Kaarten van Bonaire 18

1. Inleiding

Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn een goede infrastructuur, een robuuste natuur en een gezonde leefomgeving onmisbaar voor de samenleving en de economie. De pier en de haven zorgen ervoor dat voedsel, brandstof en bouwmaterialen de eilanden bereiken. De landingsbaan en luchthaven zijn nodig voor medische uitzendingen en voor het toerisme, een belangrijke bron van inkomsten. Wegen verbinden de verschillende dorpskernen met elkaar en met scholen, ziekenhuizen en andere voorzieningen. Inwoners maken dagelijks gebruik van deze infrastructuur, maar het is allerminst vanzelfsprekend dat die goed functioneert.

Op 7 november 2025 heeft het vorige kabinet gereageerd op de adviezen van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur[1], de Raad voor het Openbaar Bestuur [2] en adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF)[3] over de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.[4] Uit deze adviezen blijkt dat de drie eilandbesturen voor grote opgaven staan. De adviesorganen wijzen onder meer op het belang van een duurzame manier om onderhoud, vervanging en investeringen in de eilandelijke infrastructuur te bekostigen. Daarbij moet ook rekening worden gehouden met toekomstige demografische ontwikkelingen, klimaatverandering en de gevolgen daarvan voor natuur en milieu.

In de kabinetsreactie en vervolgens in de beleidsbrief Koninkrijksrelaties[5] stelt het kabinet dat er nog stappen nodig zijn om ook op Bonaire, Sint Eustatius en Saba tot een gelijkwaardig niveau van voorzieningen in de fysieke leefomgeving te komen. Daarom heeft het kabinet vier actielijnen aangekondigd.

1. meerjarige samenwerking en een samenhangende aanpak;
2. uitvoeringscapaciteit;
3. het principe van ‘comply or explain’ beter waarborgen;
4. duurzame bekostiging van de fysieke infrastructuur.

Deze vier actielijnen vormen samen de aanpak voor de fysieke leefomgeving van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

De eilandsbesturen en het Rijk hebben voor elk eiland samen een fysieke agenda opgesteld. Voor het eerst is daarmee per eiland in beeld wat de belangrijkste opgaven in de fysieke leefomgeving zijn, ook voor de langere termijn. De agenda’s helpen het Rijk en de openbare lichamen om deze opgaven in samenhang te plannen en te bepalen wat wanneer moet gebeuren.

De fysieke agenda’s hebben twee doelen. Ten eerste gebruiken de eilandsbesturen en het kabinet de agenda’s om meerjarig samen te werken aan het faseren, uitvoeren en waar nodig prioriteren van domein overstijgende opgaven in het fysieke domein. Ten tweede hebben het kabinet en eilandsbesturen besproken welke vernieuwingen en verbeteringen nodig zijn om bestaande achterstanden weg te werken. Op basis daarvan hebben zij mogelijke maatregelen in kaart gebracht. Voor veel van deze maatregelen is structureel geld nodig. Dat geld is op dit moment niet beschikbaar. De benodigde financiering moet worden gevonden binnen de bestaande departementale begrotingen.

1 Rli. Samen naar beter. 13 juni 2025.
2 ROB. Advies bekostiging infrastructurele opgaven Caribisch Nederland. 25 juli 2025.
3 Kamerstukken 2024/2025, 36 600 IV, nr. 51.
4 Kamerstukken 2025/2026, 36 800 IV, nr. 21.
5 Kamerstukken 2025-2026, 36 800 IV, nr. 56.

2. Samenwerking en governance

De betrokken ministeries en het openbaar lichaam Bonaire werken samen aan de uitvoering van deze agenda. Zij stemmen de voortgang af in de Stuurgroep fysieke leefomgeving Bonaire. Daarin zijn de betrokken departementen op directieniveau en het openbaar lichaam Bonaire op bestuurlijk niveau vertegenwoordigd. Een ambtelijke werkgroep bereidt de vergaderingen voor en legt knelpunten, keuzes en beslispunten aan de stuurgroep voor.
De stuurgroep bewaakt de samenhang tussen de verschillende beleidstrajecten en bespreekt knelpunten die meerdere domeinen of organisaties raken. De stuurgroep neemt niet alle besluiten zelf. Iedere partij blijft verantwoordelijk voor de besluiten die onder haar eigen bevoegdheden vallen. De betrokken ministeries besluiten dus over onderwerpen waarvoor het Rijk verantwoordelijk is. Het bestuurscollege van Bonaire doet dat voor onderwerpen die tot de verantwoordelijkheid van het openbaar lichaam behoren. Waar verantwoordelijkheden elkaar raken, stemmen de partijen hun keuzes af in de stuurgroep.

Met deze structuur wordt ook invulling gegeven aan het gestructureerde overleg dat in het Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland (ROCN) is aangekondigd. Dit overleg gaat onder meer over de ontwikkeling en herziening van ruimtelijke ontwikkelingsplannen en over de aansluiting daarvan op het ruimtelijk beleid van het Rijk.

De agenda richt zich in eerste instantie op de periode tot 2030, maar kijkt ook verder vooruit. Veel opgaven in de fysieke leefomgeving hebben immers een lange looptijd. Het is aan het kabinet om te bepalen hoe investeringen in de infrastructuur op Bonaire, Sint Eustatius en Saba en het onderhoud en de vervanging daarvan, duurzaam kunnen worden bekostigd.[6]
Los daarvan kunnen de openbare lichamen zelf besluiten om belastingen en heffingen voor afvalwaterbeheer, riolering en afvalverwerking in te voeren of te verhogen.

6 Kamerstukken 2025-2026, 36 800 IV, nr. 21.

3. Indeling fysieke agenda

De fysieke agenda van Bonaire bestaat uit drie tabellen. Tabel 1 bevat de opgaven waaraan al wordt gewerkt. Tabel 2 bevat eventuele maatregelen voor vernieuwing en verbetering, waarvoor nog geen middelen beschikbaar zijn. De derde tabel bevat de opgaven ten aanzien van de nutsvoorzieningen.
In de tabellen zijn de acties ingedeeld naar thema of opgave. Per actie staat beschreven:

- wat de opgave en het doel zijn;
- hoe de actie wordt uitgewerkt;
- welke partij verantwoordelijk is;
- welke andere partijen betrokken zijn;
- wat de status van de actie is;
- welke afspraken over de financiering zijn gemaakt.

De voortgang van de acties in tabel 1 wordt periodiek gemonitord. De opgaven in tabel 2 worden voorlopig niet uitgevoerd, omdat daarvoor nog geen middelen beschikbaar zijn.
De fysieke agenda kent drie actielijnen:

- projecten en opgaven in de fysieke leefomgeving;
- randvoorwaarden voor deze projecten en opgaven;
- nutsvoorzieningen.

De agenda maakt het mogelijk om grote fysieke opgaven in samenhang te bekijken en de uitvoering ervan op elkaar af te stemmen en te faseren. Nieuwe ontwikkelingen kunnen ertoe leiden dat projecten worden toegevoegd of bestaande projecten worden aangepast. Daarom wordt de fysieke agenda periodiek geactualiseerd. Zo houden alle betrokken partijen zicht op de opgaven, de voortgang en de onderlinge samenhang.

Bijlage 1

Overzicht opgaven

Tabel 1. Werk in Uitvoering

Opgaven

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
1. Woondeal Bonaire (2024 – 2030)	Het doel is om op verschillende locaties, zoals Dawari, Rincon Pariba en Nieuw Nikiboko, 1700 woningen te realiseren. Daarvan moet twee derde (1133 woningen) betaalbaar zijn.	De Woondeal is in 2023 gesloten tussen het openbaar lichaam Bonaire (OLB), het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)/Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en Fundashon Cas Bonairiano (FCB).	De verwachting is dat deze woningen rond 2030 gerealiseerd zijn.
2. Convenant volkshuisvesting Bonaire	Het doel is om op verschillende locaties, zoals Hato, Rincon en Nort Saliña, 444 sociale huurwoningen te bouwen.	Het convenant is in 2019 gesloten tussen het OLB, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)/Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) en FCB.	De verwachting is dat deze sociale huurwoningen rond 2027 gerealiseerd zijn.
3. Meer terreinen voor publiek-private samenwerking (PPS) op het gebied van wonen	Het doel is om in 2026 gefaseerd in totaal 120 kavels voor woningbouw in erfpacht uit te geven. In de eerste fase worden 60 kavels uitgegeven, gevolgd door nog eens 60 kavels in de tweede fase.	Het OLB is trekker van dit project.	In de stuurgroep fysieke leefomgeving met Bonaire zal de voortgang worden besproken.
4. Mobiliteit: Wegen Exploitatie, onderhoud en vervanging	Het doel is om te werken aan een verbetering van zowel het hoofdwegennet als de secundaire wegen naar woonwijken en bedrijventerreinen, waar mogelijk inclusief ruimte voor actieve mobiliteit, zoals fietsen en wandelen.	Het OLB is trekker van deze projecten en verantwoordelijk voor het wegennet. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) verleent structurele middelen voor exploitatie, onderhoud en vervanging van wegen op Bonaire. Dit is circa € 2,5 miljoen per jaar voor Bonaire. Ook stelt het ministerie van IenW middelen beschikbaar voor de bereikbaarheid van nieuwe woningbouw op korte termijn (WoKT).[7] Het directoraat-generaal Koninkrijksrelaties (DGKR) van het ministerie van BZK is ook samenwerkingspartner en draagt financieel bij met bijzondere uitkeringen van in totaal €16 miljoen.	In 2025–2027 wordt een omvangrijk programma van wegenverbetering uitgevoerd. Daarbij worden zowel bestaande wegen gerenoveerd als onverharde wegen verhard. De projecten zijn verspreid over onder meer Playa, Antriol, Nikiboko, Hato, Rincon en Tera Kora. Een deel is inmiddels gereed of in uitvoering. De overige projecten bevinden zich in voorbereiding of aanbesteding. Een preciezere planning is in bijlage 1 opgenomen. Ook zijn de plannen te zien op de kaart.
5. Mobiliteit: openbaarvervoer-netwerk	Het doel is om toe te werken naar een geïntegreerde strategie voor mobiliteit en openbaar vervoer (ov), in samenhang met gebiedsontwikkeling en volkshuisvesting, waaronder sociale woningbouw. Het doel is om de bereikbaarheid van voorzieningen te verbeteren en actieve mobiliteit te stimuleren.	Het OLB is trekker. Het ministerie van BZK (VRO en DGKR) zijn samenwerkingspartners vanuit de Woondeal, Regio Deal Bonaire en bijzondere uitkering voor het bestuursakkoord Bonaire.	In 2026 wordt een naamloze vennootschap (NV) opgericht en statutair ingericht. Het OLB werkt toe naar de start van het ov op Bonaire, waarbij de eerste bus naar verwachting eind januari 2027 gaat rijden. De komende periode wordt de inrichting van het systeem verder uitgewerkt, waaronder de routes, frequentie en inzet van de bussen. Het OLB werkt hierbij samen met het ABC Busbedrijf op Curaçao.

7 In het kader van WoKT is 11.940.000 euro gealloceerd aan het OLB. Zie bijlage van Kamerstukken 2025-2026, 32 847, nr. 1389.

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
6. Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland (NMBP), fase 2 (2026-2030)	Het nieuwe kabinet zet het NMBP voort. De uitvoeringsagenda voor fase 2 (2026-2030) wordt momenteel voor Bonaire vormgegeven.	Het OLB is trekker. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), IenW, BZK-DGKR en VRO zijn samenwerkingspartners.	Eind 2026 is de programmering van de tweede fase van het NMBP voor Bonaire, inclusief het bijbehorende financiële beeld, afgerond voor de uitvoering. Hierin kunnen mogelijk onderwerpen als erosiemaatregelen, professionalisering van de geitenhouderij en loslopend vee deel van uitmaken.
7. Uitvoeringspro-gramma klimaat	De projectgroep Klimaattafel Bonaire heeft de afgelopen tijd gewerkt aan het Klimaatplan Bonaire. Dit plan moet het eiland de komende jaren beter beschermen tegen de gevolgen van klimaatverandering. Voor de ontwikkeling ervan is de afgelopen periode breed input opgehaald bij maatschappelijke organisaties, bedrijven en scholieren, en tijdens wijksessies met inwoners.	Het OLB is trekker. Het ministerie van IenW is systeemverantwoordelijk voor klimaatadaptatie.	Het Klimaatplan Bonaire is opgeleverd en onlangs vastgesteld. Het plan beschrijft de gemeenschappelijke missie en de thema's met de hoogste prioriteit. Daarnaast bevat het Klimaatplan een voorstel voor een uitvoeringsstrategie om de doelen en maatregelen uit de klimaatintentie vorm te geven in klimaatbeleid. In de zomer is het ontwerp van de Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS) van het ministerie van IenW ter consultatie gelegd. Hierin is Caribisch Nederland in een apart hoofdstuk opgenomen. Momenteel worden de zienswijzen verwerkt en zal de NAS eind van het jaar worden vastgesteld. De klimaatplannen zullen uiterlijk in 2027 onderdeel worden van de fysieke agenda's van de eilanden.
8. Onderwijs-huisvesting	Het doel is om beleid voor onderwijshuisvesting op het eiland vast te stellen en toe te passen, met aandacht voor de gevolgen van de demografische ontwikkeling op de groei van het aantal scholieren. Daarnaast moeten bouwprojecten voor onderwijshuisvesting verder ontwikkeld worden.	Het OLB is opdrachtgever en werkt hierbij samen met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de schoolbesturen op het eiland.	Het beleid wordt met ondersteuning van externe inhuur uitgewerkt en vastgesteld. Vervolgens wordt het toegepast en worden huisvestingverzoeken afgehandeld. Hiervoor moet de taak voor onderwijshuisvesting structureel binnen het OLB worden belegd en moet voldoende personeel beschikbaar zijn. De bouwprojecten worden verder ontwikkeld via aansturing van Fundashon Propriedat Inmobil Boneiru (FPIB) door het OLB. Het gaat onder meer om: – de bouw van IKC de Pelikaan; – nieuwbouw voor het mbo.

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
9. Regio Deal Bonaire	Het doel van de Regio Deal Bonaire is het versterken van de brede welvaart door samen te werken aan een verbonden, bereikbaar en zelfredzaam eiland. De Regio Deal bestaat uit vier projecten die aan deze doelstelling bijdragen.	In de Regio Deal werkt het OLB en het Rijk samen aan een betere woon-, werk- en leefomgeving voor bewoners en ondernemers op Bonaire. Het OLB is trekker van de Regio Deal conform het convenant van de Regio Deal Bonaire.[8] Het ministerie van BZK (DGKR en VRO) is de samenwerkingspartner aan de kant van het Rijk.	Het gaat om de volgende projecten: – de bouw van een multifunctioneel cultureel centrum; – de bouw van een containerdepot; – zonnepanelen en veilige schoolomgevingen; – gebiedsontwikkeling Nort Saliña, inclusief watermanagement en een ov-hub. De projecten starten in het tweede kwartaal van 2026. Meer informatie over de uitwerking van de planning volgt in de volgende actualisatie van de fysieke agenda van Bonaire.
10. Erfgoeddeal	Bonaire heeft een Erfgoeddeal toegewezen gekregen voor het project ‘Di Boneiru pa Boneiru’. Hiervoor stelt het ministerie van OCW ruim $ 2,1 miljoen beschikbaar. De Erfgoeddeal is bedoeld om te investeren in het behoud en de restauratie van cultuurhistorisch erfgoed.	Het OLB en stichting Cocari II zijn trekkers. Het ministerie van OCW is samenwerkingspartner.	Het project richt zich vooral op de verbetering en het behoud van woningen met cultuurhistorische waarde, met name in gebieden als Rincon. Meer informatie over de uitwerking van de planning volgt in de volgende actualisatie van de fysieke agenda van Bonaire.

8 Regio Deal Bonaire | Rijksoverheid.nl.

Randvoorwaarden

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
1. Vergunning-verlening, toezicht en handhaving	De uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) voor bouwen, milieu en natuur in Caribisch Nederland schiet tekort, ondanks de inzet van de eilandsbesturen de afgelopen jaren. Een goed functionerend VTH-stelsel is belangrijk. Als dat ontbreekt, kan dat negatieve gevolgen hebben voor de natuur, waaronder het koraal en de natuurparken, en voor de leefomgeving, zoals de lucht, het water en de bodem. Het uiteindelijke doel is een professionele uitvoering van de VTH-taken op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Hiervoor wordt intensief samengewerkt met Omgevingsdienst NL.	Het OLB is trekker en Omgevingsdienst NL een ondersteunde uitvoerder. Het ministerie van BZK-DGKR is financier en samenwerkingspartner. Het ministerie van IenW is eveneens samenwerkingspartner. De betrokken partijen hebben op 13 december 2025 de samenwerkingsovereenkomst ondertekend.[9]	Omgevingsdienst NL biedt in 2026 en 2027 ondersteuning op basis van een samenwerkingsovereenkomst met het OLB en een jaarlijks werkplan. De beleidsondersteuning vloeit voort uit de uitvoering van de VTH-taken voor bouw, milieu en natuur. De proces- en projectondersteuning richt zich vooral op het beschrijven en verbeteren van werkprocessen en het gebruik van digitale systemen, zoals Digitale Checklisten en JOIN. Daarnaast biedt Omgevingsdienst NL inhoudelijke en specialistische ondersteuning bij complexe dossiers, waaronder type III-bedrijven die onder het Inrichtingen- en activiteitenbesluit BES vallen.
2. Maatregelen om de groei van Bonaire te reguleren	Het doel is te zorgen voor een beheerste en verantwoorde bevolkingsgroei van Bonaire, met aandacht voor de kernkwaliteiten en identiteit van het eiland, ook in relatie tot het cultureel erfgoed. Het rapport van de Commissie Vishon 2050 is inmiddels vastgesteld door het bestuurscollege en aan de eilandsraad aangeboden.	Het OLB is zelf verantwoordelijk voor eventuele maatregelen. Het Rijk is verantwoordelijk voor de kaders voor migratie en vestiging in wet- en regelgeving.	Eventuele maatregelen zijn er nog niet. Het OLB denkt aan een mogelijke huisvestingsverordening. Het is van belang dat het eilandsbestuur van Bonaire een vertaalslag maakt van het rapport van de Commissie Vishon 2050. Er wordt gekeken of de Wet vestiging bedrijven BES aangepast kan worden, onder andere met betrekking tot het zeggenschap van Bonaire over welke bedrijven worden toegelaten.
3. Herziening Ruimtelijk Ontwik-kelingsplan Bonaire	Eind augustus heeft het bestuurscollege de structuurvisie ‘Bonaire 2050’ vastgesteld. Het wachten is op de vaststelling van dit document door de eilandsraad. De structuurvisie bevat de ruimtelijke keuzes voor de periode tot 2050 en vormt, samen met het rapport van de Commissie Vishon 2050, de basis voor de hoognodige herziening van het Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire (ROB). Het geldende ontwikkelingsplan dateert uit 2010 en houdt vanzelfsprekend geen rekening met de bevolkingsgroei van de afgelopen jaren. Het ROB dient gewijzigd te worden, rekening houdend met de kaders van het Ruimtelijk Ontwikkelingsprogramma Caribisch Nederland (ROCN).	Het OLB is verantwoordelijk voor het ROB. Het ministerie van VRO stelt vanuit het ROCN de kaders en is samenwerkingspartner.	Het OLB moet de structuurvisie en het ROB vaststellen. De termijn en planning van de vaststelling wordt besproken in de volgende Stuurgroep fysieke leefomgeving met Bonaire. Op grond van het ROCN moet het ontwerp van het ROB aan het Rijk worden voorgelegd voordat het voor iedereen ter inzage wordt gelegd.

9 Openbaar Lichaam Bonaire: Tekenen van een samenwerkingsovereenkomst tussen Omgevingsdienst NL en openbaar lichaam Bonaire.

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
4. Voldoende uitvoeringskracht voor de realisatie van projecten	De omvang en complexiteit van de fysieke opgaven vragen om voldoende ambtelijke capaciteit, specifieke deskundigheid en een goede balans tussen eigen organisatiekracht en externe ondersteuning. Deze opgaven vragen ook om voldoende capaciteit in de markt. Helaas moet geconstateerd worden dat de uitvoeringscapaciteit op Bonaire nog altijd tekortschiet.	Het OLB is zelf verantwoordelijk voor voldoende uitvoeringscapaciteit binnen de eigen organisatie. Het Rijk is bereid om ondersteuning te bieden waar dat nodig is.	De ministeries van LVVN, EZK, en BZK (DGKR en VRO) hebben voor 2026 en 2027 middelen beschikbaar gesteld om het Projectenbureau Caribisch Nederland (PBCN) met 5 fte uit te breiden.[10] De openbare lichamen kunnen deze extra capaciteit inhuren voor de uitvoering van projecten in de fysieke leefomgeving. Ook is het Rijk bereid om met het OLB in gesprek te gaan over andere mogelijke maatregelen voor het versterken van de uitvoeringscapaciteit.
5. Aandacht voor cultureel erfgoed	Cultureel erfgoed wordt als randvoorwaarde meegenomen bij de ruimtelijke opgaven. Daarbij wordt integraal naar deze opgaven gekeken. Zo wordt bij de aanleg van nieuwe wegen rekening gehouden met archeologie. Bij nieuwbouw is er aandacht voor de kernkwaliteiten van beschermde stads- en dorpsgezichten. Landschappelijke kwaliteiten vormen de basis voor ingrepen in het buitengebied. De recent gepubliceerde gebiedsbiografie dient daarbij als onderlegger voor alle ruimtelijke opgaven.	Het OLB trekt hierin samen op met de ministeries van OCW, BZK, IenW en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).	Via de cultuuragenda van het OLB en OCW wordt ingezet op: – het in kaart brengen van cultureel erfgoed en het openbaar toegankelijk maken van informatie hierover; – het benutten van de bestaande gebiedsbiografieën van de vier plantages als pijler; – het onderzoeken en vastleggen van de archeologische waarde van bouwplaatsen via archeologische waardenkaarten met aandacht voor zowel het verleden van de oorspronkelijke inwoners als het slavernijverleden; – de implementatie van bestaande wetgeving, waaronder de verplichting om bij ingrepen archeologisch onderzoek uit te voeren; – het betrekken van de bestaande kernkwaliteiten van de beschermde stadsgezichten Kralendijk en Rincon bij de planvorming.

10 Het PBCN is een eenheid binnen de Rijksdienst Caribisch Nederland. Het PBCN voert projecten uit in opdracht van de RCN en de openbare lichamen op basis van afgestemde opdrachtbrieven.

Tabel 2. Eventuele maatregelen

Ongedekte Opgaven

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
1. Natuur- en Milieubeleidsplan: programma afval-waterbeheer	De rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) aan de Kaminda Lagun moet worden uitgebreid. Ook moet het rioolstelsel in het kustgebied worden uitgebreid en, waar mogelijk, worden aangesloten op de bestaande RWZI of de nog te ontwikkelen decentrale RWZI's. Dit geldt voor bestaande woongebieden in het kustgebied en voor nieuw te ontwikkelen woonge-bieden. De dekking hiervoor ontbreekt.	Het OLB is trekker. De ministeries van IenW en LVVN zijn samenwerkingspartners.	Naar verwachting start in 2026 de uitbreiding van de RWZI aan de Kaminda Lagun. Zodra het bestuurscollege de afvalwatervisie heeft vastgesteld, kan in 2026 een afvalwaterplan worden opgesteld. Dit najaar wordt ook het plan van aanpak voor de invoering van de afvalwaterstoffenheffing uitgewerkt en aan het bestuurscollege voorgelegd.
2. Onderwijshuis-vesting	Naast de lopende projecten moeten meer schoolgebouwen worden vervangen en ontwikkeld om in te spelen op de te verwachten demografische ontwikkelingen.	Het OLB is opdrachtgever en werkt hierbij samen met OCW en de schoolbesturen.	De bouwprojecten worden verder ontwikkeld via aansturing van Fundashon Inmobil Boneiru door het OLB. Het gaat onder meer om: – de ontwikkeling van het vmbo; – de ontwikkeling van basisschool Het Koraal; – de ontwikkeling van basisschool De Passaat.
3. Vliegveld	Het huidige platform voor widebodyvliegtuigen heeft het einde van zijn levensduur bereikt. Daarom moeten een nieuw platform en een nieuwe taxibaan worden aangelegd. Zonder deze voorzieningen dreigt Bonaire onbereikbaar te worden. Dat is vanwege de maatschappelijke en economische belangen onwenselijk.	Bonaire International Airport (BIA) en Rijks-waterstaat (RWS) zijn verantwoordelijk voor de werkzaamheden. BIA is verantwoordelijk voor het vliegveld, met het OLB als aandeelhouder. Het ministerie van IenW heeft in het verleden financieel bijgedragen aan het onderhoud van de luchthaven. Er is alleen geen structurele financieringssystematiek voor de infrastructuur van het eiland, inclusief die voor de luchthaven. Hierdoor heeft het OLB niet voldoende structu-rele middelen om de hiermee samenhangende kosten te dragen. Daarentegen kan BIA wel lenen op de kapitaalmarkt.	Het nieuwe platform en de taxibaan zullen naar verwachting in de komende twee jaar worden aangelegd.
4. Zeehaven-ontwikkeling Bonaire	De zeehaven is van groot belang voor de bevoorrading van Bonaire en de verbinding met de omliggende eilanden en het vasteland. Door bevolkingsgroei en toenemend toerisme neemt de vraag naar vracht- en scheepvaartcapaciteit toe, terwijl de huidige haven onvoldoende ruimte en capaciteit biedt voor grotere schepen. Een nieuwe locatie voor een cargohaven is nog niet gevonden en vraagt om een nieuwe verkenning en verdere planuitwerking. Tegelijkertijd staan de veiligheid en havenbeveiliging onder druk. Ook is versterking van de governance nodig, met als uitgangspunt een op termijn kostendekkende havenexploitatie.	Het OLB is trekker en verantwoordelijk, maar voor de ontwikkeling en opbouw van de zeehaven is ondersteuning vanuit het Rijk nodig.	De uitwerking en planning is nog onderwerp van gesprek tussen Bonaire en het Rijk.

Tabel 3. Nutsvoorzieningen

Nutsvoorzieningen

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
1. Afvalverwerking	Het doel is te zorgen voor een goede afvalverwerking, de huidige stortplaats te sluiten en een geschikte nieuwe afvalverwerkingslocatie te openen die geen stortplaats is. Daarnaast is het doel om de bestuursovereenkomst 'Aanpak Selibon Lagun' uit te voeren. Afvalverwerking in brede zin maakt onderdeel uit van het NMBP.	Het OLB is trekker. Andere betrokken partijen zijn Selibon, Omgevingsdienst NL als ondersteunende dienst, het ministerie van BZK-DGKR, IenW als beleidsverantwoordelijk ministerie en de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) als rijksinspectie en toezichthouder. Het ministerie van IenW en het OLB zijn verantwoordelijk voor de financiering.	Het bestuurscollege zorgt voor een gezonde bedrijfsvoering van Selibon N.V. door middel van liquiditeitssteun, investeringen in materieel en maatregelen die lasten verlichten. Daarnaast wordt onafhankelijk onderzoek uitgevoerd naar de bedrijfsvoering en businesscase van Selibon N.V. Omgevingsdienst NL wordt intensief betrokken bij de uitvoering van de taken rond vergunningverlening, toezicht en handhaving bij Selibon Lagun. Op korte termijn wordt de stortplaats Selibon Lagun aangepakt. Hieronder valt ook, het inrichten van een nieuw stortvak. Het bestuurscollege verbindt zich aan de uitvoering van de aanbevelingen zoals uit het interbestuurlijk toezicht (IBT)-inspectierapport van de ILT van 4 november 2025. De belangrijkste afspraak voor de lange termijn is dat er gestopt wordt met storten bij Selibon Lagun in 2028 en dat er een alternatieve wijze afvalverwerking komt. Deze afspraken zijn vastgelegd in een uitvoeringsprogramma.

Uitvoerings-programma	Toelichting op actie	Trekker en rolverdeling	Uitwerking van de actie en planning
2. Elektriciteit	Op het eiland wordt te weinig energie opgewekt om de groeiende bevolking van stroom te kunnen voorzien. Daardoor zijn er roulerende stroomonderbrekingen. Om energie-uitval op korte termijn te voorkomen, moesten vóór september 2026 nieuwe dieselgeneratoren worden geplaatst. Hiervoor zijn verschillende vergunningen nodig. Het is nog niet gelukt om de generatoren te plaatsen. Het is aan het OLB om de vergunningaanvragen in behandeling te nemen.	Het openbaar lichaam Bonaire, Water- en Energiebedrijf Bonaire (WEB) en ContourGlobal zijn trekkers. Verder is het ministerie van EZK betrokken. Het OLB is betrokken vanuit haar verantwoordelijkheid voor ruimtelijke ordening en vergunningverlening.	Voor de lange termijn is het plan om de oude windturbines te vervangen door grotere en efficiëntere windturbines, die ongeveer 80% van het eiland van energie kunnen voorzien. Het bestuurscollege van Bonaire moet samen met belanghebbenden besluiten nemen over de financiering en planning. Voor het vervoer van onderdelen van de windturbines over het eiland zijn aanpassingen nodig op de volledige route van de haven tot en met Morotin. Het gaat onder meer om het versterken van wegen en een brug, en het weghalen van bomen en lantaarnpalen. Voor de korte termijn worden dieselgeneratoren geplaatst op het terrein van ContourGlobal naast BOPEC. Voor de lange termijn worden daar batterijen en een zonneweide geplaatst. Voor de maatregelen op de korte en lange termijn moeten vergunningen worden verleend.
3. Drinkwater	De drinkwatervoorziening op het eiland vraagt aandacht. Door de snelle bevolkingsgroei neemt de vraag naar drinkwater sterk toe. Daarom moet de drinkwaterfabriek de komende jaren worden uitgebreid. De lozing van brijn, een ingedikte zoutoplossing, is daarbij een aandachtspunt. Ook drinkwaterbesparing in de woningbouw wordt een belangrijke opgave. De zeewaterinlaat is technisch afgeschreven en moet dringend worden vervangen. Uitstel brengt het risico met zich mee dat de drinkwaterproductie volledig stil komt te liggen. Ook moet de nabehandeling van het geproduceerde drinkwater worden uitgebreid om de zuiveringscapaciteit toekomstbestendig te maken.	Het OLB en WEB zijn trekkers. Verder is het ministerie van IenW betrokken. Het ministerie van IenW en het OLB zijn verantwoordelijk voor de financiering.	Voor de vervanging van de zeewaterinlaat en de uitbreiding van de zuiveringscapaciteit wordt in 2027 € 8 miljoen beschikbaar gesteld vanuit de middelen voor bestaanszekerheid. Deze investering draagt bij aan een betrouwbare, continue en toekomstbestendige drinkwatervoorziening. De investeringskosten werken daarnaast door in de variabele drinkwatertarieven.

Tabel 4. Meerjarenonderhoud wegen

2025

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1	Status Update
Kaya Soeur Bartola	Playa	Verhard	Verhard	320,00	Gereed
Kaminda Lagun	Antriol	Verhard	Verhard	250,00	Gereed
Tanki Matrimonio	Nikiboko	Onverhard	Verhard	2500,00	In Uitvoering
Kaya Leiden	Hato	Onverhard	Verhard	500,00	Gereed
Kaya Prinses Marie HWA	Playa	Verhard	Verhard	330,00	In uitvoering

2026

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1	Status Update
Kaya Grandi - Fase 3 inclusief Gio's steeg HWA	Playa	Verhard	Verhard	150,00	In Uitvoering
Kaya Almirante Pedro Luis Brion	Playa	verhard	verhard	167	Voorbereiding
Kaya Aguila - Kaya Gavilan	Antriol	Onverhard	Verhard	830,00	Aanbesteding gaande
Kaya Gavilan	Antriol	Onverhard	Verhard	690,00	Aanbesteding gaande
Kaya Industria inclusief HWA	Playa	Verhard	Verhard	1020,00	Voorbereiding
Kaminda Rincon	Buiten Buurt/ Wijkgrens	verhard	Verhard	132000,00	Aanbesteding gaande
Aansluiting gebiedssontwikkeling Rincon Pariba	Rincon	Onverhard	Verhard	850,00	naar 2027
Aansluiting gebiedssontwikkeling Dawari	Antriol	Onverhard	Verhard	533,00	naar 2027
Kaya Gilberto Croes inclusief HWA	Playa	Verhard	Verhard	550,00	Voorbereiding
Kaya Barakuda Fase 1	Antriol	Verhard	Verhard	776,00	Voorbereiding
Kaya Aleta	Antriol	onverhard	verhard	360,00	Aanbesteding gaande
Kaya Carmen	Antriol	onverhard	verhard	380,00	Aanbesteding gaande
Kaya Korona	Antriol	verhard	wegvak reparatie	130,00	Gereed
Kaya Nikiboko Zuid fase 1 vanaf Kaya Macario Sint Jago	Nikiboko	verhard	verhard	520,00	Voorbereiding
Kaya Modesta	Antriol	Onverhard	Verhard	130	Voorbereiding
Kaya Johanna	Antriol	Onverhard	Verhard	168	Voorbereiding
Kaya Helena	Antriol	Onverhard	Verhard	60	Voorbereiding

2027

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Kaya Nikiboko Zuid fase 2 vanaf Kaya Avelino Cecilia	Nikiboko	verhard	verhard	522,00
Kaya Imelda	Antriol	Onverhard	Verhard	210
Kaya Ramona	Antriol	Onverhard	Verhard	213
Kaya Maria	Antriol	Onverhard	Verhard	200
Kaya Breda	Hato	Onverhard	Verhard	685
Kaya Landgraaf	Hato	Onverhard	Verhard	300
Hanch'i Amboina	Antriol	Verhard	Verhard	988
Kaya Katwiijk	Hato	Onverhard	Verhard	621
Kaya Mgr. Nieuwindt	Tera Kora	Verhard	Verhard	2.025
Kaya Nieuw Amsterdam	Nikiboko	onverhard	verhard	696
Kaya Hobo	Nikiboko	onverhard	verhard	780
Kaya Tanki Matrimonio	Nikiboko	onverhard	verhard	1.695

2028

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Kaya Heerlen	Hato	Verhard	Verhard	260
Kaya Pauwnee tot aan Kaya Den Bosch	Hato	Verhard	Verhard	480
Kaya Macario Sint Jago	Hato	Verhard	Verhard	1.750
Aansluiting op Kaya Son Montuno	Nikiboko	onverhard	verhard	190
Kaya Esther deel 1	Mexico	onverhard	verhard	675

2029

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Kaya Aurora	Mexico	onverhard	verhard	132
Kaya Esther deel 2	Mexico	onverhard	verhard	800
Kaya Petra/Kaya Dorotea	Mexico	onverhard	verhard	570
Kaya Lourdes/Kaya Hubentut/ Kaya naar Ser'I Suit	Rincon-Zuid	Verhard/onverhard	verhard	1.890

2030

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Kaya Djindja/Kaya Karpitan	Antriol	Verhard	Verhard	432
Aansluiting op Kaminda Gurubu	Gurubu	Onverhard	Verhard	500

2031

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Deel Kaya Leiden/Kaya Aruaco	Republiek/Nawati	Onverhard	Verhard	1.230

2032

Wegenproject	Wijk/Buurt	Huidige staat	Nieuwe staat	Lengte in m1
Knooppunt Kaya Korona, Kaya Caribe, Kaminda Gurubu	Mentor	Verhard/onverhard	Verhard	2.200

Bijlage 2

Kaarten van Bonaire

Bonaire

Inventarisatie van opgaven van de fysieke agenda

Werk in Uitvoering

Woondeal Bonaire (2024-2030)
1 Woondeal wijk Rincon Pariba
2 Woondeal wijk Dawari
3 Woondeal wijk Nikiboko

Meer terreinen voor PPS inzake wonen
(nog) geen locatie(s) op kaart

Mobiliteit: wegen
Zie wegenkaarten verderop in deze agenda

Mobiliteit: OV-netwerk
4 Busdienst Rincon-Belnem
5 Busdienst Belnem-Rincon

NMBP: natuurbescherming
(nog) geen locatie(s) op kaart

Uitvoeringsprogramma klimaat
6 Risico stijging zeespiegel

Onderwijshuisvesting
7 IKC de Pelikaan
8 Bouwplaats MBO

Regio Deal Bonaire
9 OV-hub
10 Nort Saliña
11 Waterbeheer
12 Containerdepot

Erfgoed deal
13 Erfgoed deal

Randvoorwaarden

- Vergunningverlening Toezicht en Handhaving
- Maatregelen om groei Bonaire te reguleren
- Herziening Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire
- Voldoende uitvoeringskracht voor realisatie projecten
- Aandacht voor cultureel erfgoed

Ongedekte Opgaven

NMBP: Programma afvalwaterbeheer
14 Rioolwaterzuivering Kaminda Lagun

Onderwijshuisvesting
(nog) geen locatie(s) op kaart

Vliegveld
15 Nieuw platform BIA

Nutsvoorzieningen

Afvalverwerking Selibon
16 Stoppen met storten 2028 en besluit over toekomstbestendige wijze van afvalverwerking

Brandstof
17 Brandstofvoorziening Curoil CBET
18 Brandstofvoorziening Hato
19 Brandstofvoorziening Luchthaven

Electriciteit
20 Windmolens
21 Fossiele dieselgeneratoren Contour Global
22 Zonneweide

Drinkwater
23 Drinkwatervoorziening

Inzoom Kralendijk en omgeving

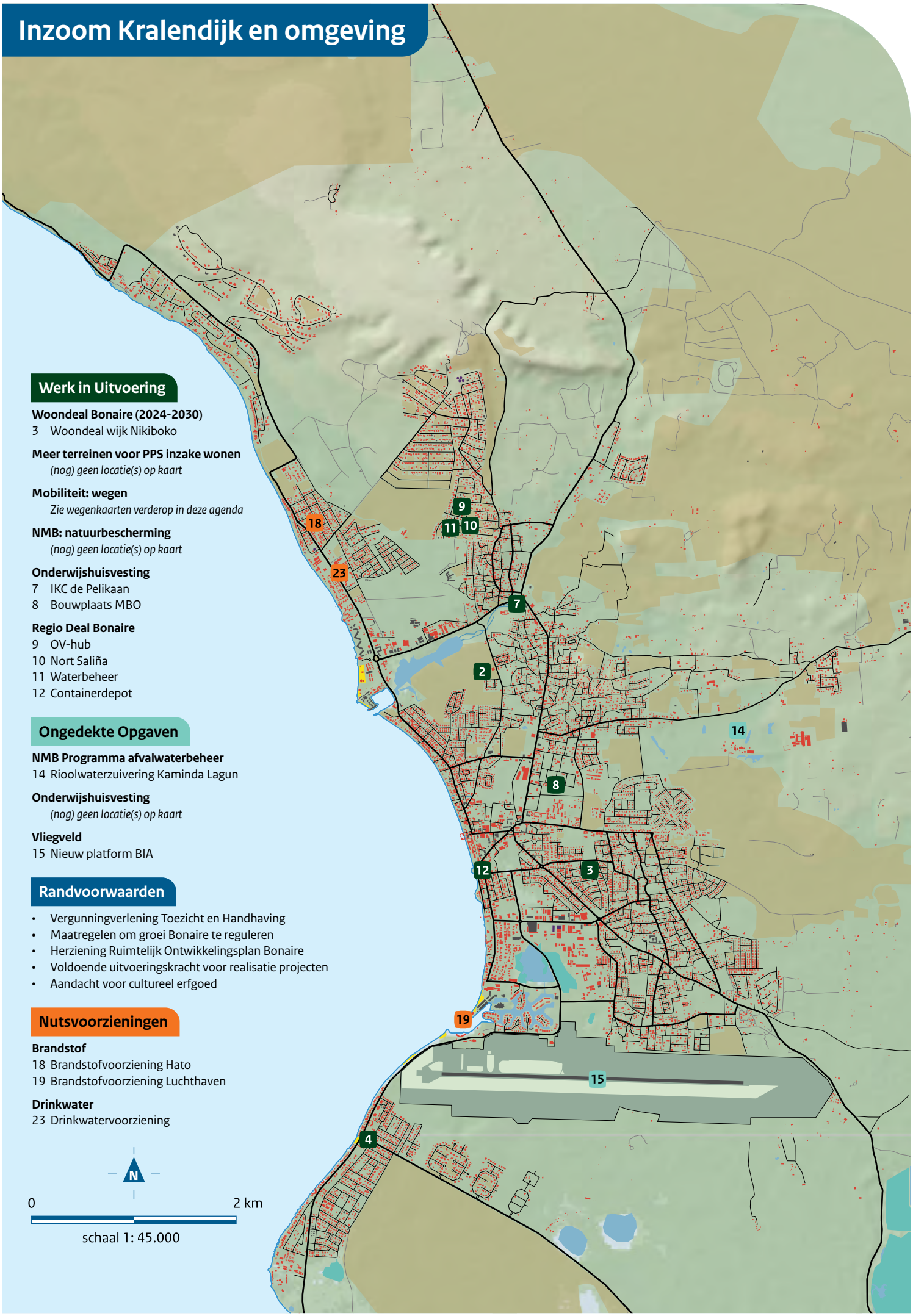

Werk in Uitvoering

Woondeal Bonaire (2024-2030)
3 Woondeal wijk Nikiboko

Meer terreinen voor PPS inzake wonen
(nog) geen locatie(s) op kaart

Mobiliteit: wegen
Zie wegenkaarten verderop in deze agenda

NMB: natuurbescherming
(nog) geen locatie(s) op kaart

Onderwijshuisvesting
7 IKC de Pelikaan
8 Bouwplaats MBO

Regio Deal Bonaire
9 OV-hub
10 Nort Saliña
11 Waterbeheer
12 Containerdepot

Ongedekte Opgaven

NMB Programma afvalwaterbeheer
14 Rioolwaterzuivering Kaminda Lagun

Onderwijshuisvesting
(nog) geen locatie(s) op kaart

Vliegveld
15 Nieuw platform BIA

Randvoorwaarden

- Vergunningverlening Toezicht en Handhaving
- Maatregelen om groei Bonaire te reguleren
- Herziening Ruimtelijk Ontwikkelingsplan Bonaire
- Voldoende uitvoeringskracht voor realisatie projecten
- Aandacht voor cultureel erfgoed

Nutsvoorzieningen

Brandstof
18 Brandstofvoorziening Hato
19 Brandstofvoorziening Luchthaven

Drinkwater
23 Drinkwatervoorziening

N

0 2 km

schaal 1: 45.000

Meerjarenonderhoud Wegen Bonaire

2026-2032

- Onderhoud wegen 2025
- Onderhoud wegen 2026
- Onderhoud wegen 2027
- Onderhoud wegen 2028
- Onderhoud wegen 2029
- Onderhoud wegen 2030
- Onderhoud wegen 2031/2032

Inzoom Kralendijk en omgeving

- Onderhoud wegen 2025
- Onderhoud wegen 2026
- Onderhoud wegen 2027
- Onderhoud wegen 2028
- Onderhoud wegen 2029
- Onderhoud wegen 2030
- Onderhoud wegen 2031/2032

Inzoom Kaminda-Rincon

- Onderhoud wegen 2025
- Onderhoud wegen 2026
- Onderhoud wegen 2027
- Onderhoud wegen 2028
- Onderhoud wegen 2029
- Onderhoud wegen 2030
- Onderhoud wegen 2031/2032

Inzoom Rincon

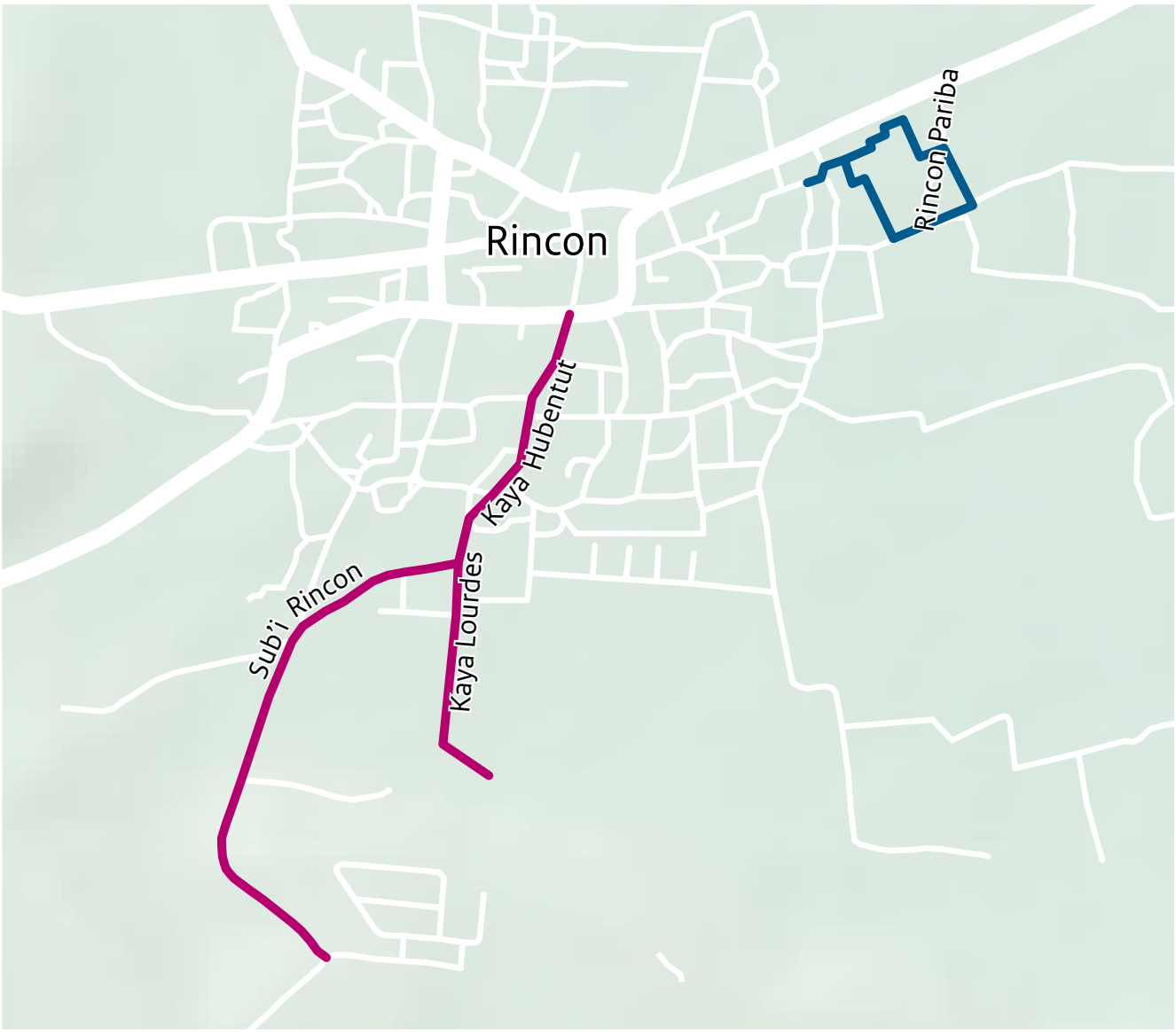

- Onderhoud wegen 2025
- Onderhoud wegen 2026
- Onderhoud wegen 2027
- Onderhoud wegen 2028
- Onderhoud wegen 2029
- Onderhoud wegen 2030
- Onderhoud wegen 2031/2032

Deze brochure is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Ontwerp: Leene Communicatie
Oktober 2026